

הפארק המסתורי בלב השרון שלא רוצים שתכירו

לאיש אסור לבקר במתחם המגודר "תע"ש השרון" — אוצר טבע רחב ידיים שאין כמותו בישראל, עם עשרות זנים נדירים של צמחים ועצים וגם קרקע מזוהמת בחלקה. משה גלעד ניסה להציץ על התעלומה הגדולה של מרכז הארץ

<https://www.haaretz.co.il/gallery/trip/MAGAZINE-1.9823944>

מבט אל מתחם תע"ש השרון מהרצליה צילום: תומר אפלכאום

משה גלעד פורסם ב-16:41

ההכנות נמשכו שנים. כל נסיעה על כביש 4 לרעננה הניבה מבטים חטופים אל המתחם המגודר. כל ביקור אצל חברים בשכונת נווה עמל שבהרצליה היה איסוף מידע חיוני על גדרות, חסימות ונקודות תצפית. השתדלתי לא להישיר מבט למצלמות על עמודי החשמל. בימים האחרונים, כאשר צעדתי לאורך הגדר שמקיפה את מתחם תע"ש השרון, חבשתי כובע עם שוליים רחבים, כיאה למי שיוצא למבצע חשאי, שאמור לפצח את התעלומה הגדולה של מרכז הארץ.

הסקרנות דחפה אותי להבין מה יש בתוך האזור הגדול והסגור. דמיינו ספרי מדע בדיוני בהם יש מתחם מסתורי, שאיש מלבד הרשויות הסודיות ביותר אינו יודע מה בדיוק מתחולל בו. השמועות מדברות על יער

עבות ועל חומרים רעילים, על פרחים ובעלי חיים ועל אזורים שאסור להתקרב אליהם. "פיקניק בשולי הדרך" של האחים סטרוגאצקי (ספר נפלא) הוא הדוגמה הטובה ביותר. גיבורו, רדריק שוהארט, חודר ל"אזור" סגור שבו מתרחשות תופעות טבע לא מוכרות לאנושות, חלקן מסוכנות לאדם, ומוצא בו חפצים עם תכונות על-טבעיות. היה רגע אחד, לפני שמונה שנים, שבו הבנתי שזו המשימה החשובה ביותר. פגשתי אז בבית השיטה את חתן פרס ישראל עזריה אלון, ממקימי החברה להגנת הטבע [ומההוגים הגדולים של מאבקי הסביבה בישראל](#). כאשר שאלתי אותו מהו האתגר החשוב ביותר השיב אלון בלי היסוס: "שימור מתחם תע"ש ברמת השרון והפיכתו לפארק ירוק בלב המדינה. אין מטרה חשובה יותר לשומרי ואוהבי הטבע בארץ. אסור לבנות שם."

השטח המיועד לבנייה במתחם התעשייה הצבאית הצמוד לרמת השרון

תצ"א: Google Earth

• התכנון בישראל תקוע ומיושן. הקורונה רק הדגישה את זה

אלון, שהיה אז בן 93 (והלך לעולמו שלושה חודשים לאחר השיחה), מנה ארבעה מאבקים חשובים שבהם נטל אז חלק: התנגדות להקמת שדה התעופה במגידו; התנגדות להקמת המלון בעמק ססגון ליד תמנע; מאבק למען חוף הים בין תל ברוך להרצליה והמאבק החשוב ביותר – שימור שטחי התעשייה הצבאית בין רמת השרון להוד השרון כשטח ירוק. שניים מהמאבקים, מגידו ותמנע, הסתיימו בינתיים בהצלחה. שני האחרים עדיין לא הוכרעו. האתגר הגדול והבעייתי ביותר היה ונותר מתחם תע"ש השרון.

מחצית משטח רעננה, פי שניים תושבים

תע"ש השרון הוא מפעל לייצור נשק, תחמושת וחומרי נפץ. שטחו של המתחם כ-7,500 דונם והוא יוצר "אי" מלבני שאיש מלבד עובדי המקום לא מתקרב אליו. האי נמצא בין ארבע רשויות מקומיות – רמת השרון, הרצליה, הוד השרון ומועצה אזורית דרום השרון. כדאי להתעכב רגע על גודל השטח. לשם השוואה, שטחה של רעננה הוא 14 אלף דונם. כלומר, שטח המתחם הוא כמחצית משטח רעננה. ברעננה מתגוררים 75 אלף תושבים. אם תתממש תוכנית הפיתוח העכשווית (שאושרה בינואר השנה בוועדה המחוזית) ייבנו באתר לאחר שהמפעל יועתק לנגב 36 אלף יחידות דיור (כ-140 אלף תושבים). כלומר, בחצי רעננה יתגורר מספר כפול של תושבים. שטחה של הרצליה הגובלת במתחם תע"ש השרון הוא 25 אלף דונם, כמעט פי ארבעה משטח המתחם. כיום גרים בה 100 אלף תושבים.

עורך הדין ישראל כספי, הפעיל כבר תשע שנים בעמותת ריב"ה (ריאה ירוקה בתע"ש השרון) הסביר לי בשיחה ארוכה שכיום צומחים במתחם הסגור עשרות אלפי עצים בני 60 שנים ויותר. לצדם יש ערכי טבע, צמחים ופרחים ייחודיים ונדירים, כמו גם מכלול נופי שלם ובעלי חיים רבים. כספי ואנשי ריב"ה הם המובילים את המאבק הציבורי נגד התוכנית לבנייה מסיבית במתחם. הם פועלים לצד החברה להגנת הטבע ועמותת אדם טבע ודין.

זהו שטח שאין לו מקבילה וחלופה בכל אזור מטרופולין גוש דן ודרום השרון, והריאה הירוקה הגדולה ביותר הקיימת במישור החוף מחדרה ועד גדרה

ישראל כספי, עמותת ריב"ה

הצצה אל מתחם תע"ש השרון. אי מלבני רק לעובדי המקום צילום: תומר אפלבוים

"זהו שטח שאין לו מקבילה וחלופה בכל מטרופולין גוש דן ואזור דרום השרון, והריאה הירוקה הגדולה ביותר הקיימת במישור החוף מחדרה ועד גדרה", מסביר כספי בלהט. דרישת העמותה ברורה – להכריז על האזור

כריאה ירוקה ופארק מטרופוליני, ולבטל את תוכנית הבנייה שתהרוס אותו. הרשויות המקומיות הגובלות במתחם – הרצליה, הוד השרון ורמת השרון – תומכות בדרישות העמותה. ראשי הערים האלה כבר הודיעו שאינם מעוניינים לבנות בשטחים שיפנו.

"שמירת השטח כריאה ירוקה תאפשר לדורות הבאים לקבל החלטה מושכלת לגבי עתיד השטח, ואילו בנייה מסיבית כיום תהיה צעד בלתי הפיך", מסביר כספי. "אנו קוראים לממשלה לפתוח את שטח יער תע"ש לביקור אמצעי התקשורת, כדי שיוכלו לחשוף ולגלות לעיני הציבור את יפי הטבע ועוצמת השטחים הירוקים הקיימים במקום, ונסתרים מעיני הציבור מאז קום המדינה, ולפעול בשקיפות מלאה לגבי כל הנתונים הקשורים לשטח, כולל נתוני זיהום הקרקע, שהיא הקרקע המזוהמת ביותר בארץ."

כספי העביר לי חוות דעת שכתב פרופ' אבי שמידע, מהבוטנאים הבולטים בישראל. בין היתר נכתב שם כך: "מתחם תע"ש בשרון הוא השטח היחיד הגדול שנשאר לפליטה מהאקוסיסטמה של מישור החוף במרחב של דרום השרון, אשר חובק מחד את בתי הגידול המיוחדים בעולם ומאידך מאכלס עשרות צמחים אקסקלוסיביים לאזור מישור החוף, מינים אנדמיים למישור החוף ומינים בסכנת הכחדה."

לדברי שמידע, בשטח יש 171 מיני צמחים, 88 מהם הם צמחים אקסקלוסיביים, 27 הם צמחים מוגנים על פי חוק, 91 מהם צמחים בסכנה ושני מיני צמחים הם אנדמיים לישראל. "הנני ממליץ בכל לב ושכל לשמר את מתחם תע"ש ולהפוך אותו לפארק טבע מרכזי במרחב דרום השרון שיאכלס את הנופים, את בתי הגידול ואת הצמחייה המיוחדת של האזור", כתב שמידע.

תורמוס צהוב במתחם תע"ש. 171 מיני צמחים צומחים בשטח צילום: ד"ר רון פרומקין

המצב העכשווי הוא כזה: [בינואר אישרה ועדת התכנון](#) במחוז המרכז את התוכנית שנקראת "קדמת השרון" ובה בנייה בשטח מפעלי תע"ש. רשות מקרקעי ישראל היא יוזמת התוכנית. כוונתה לממן באמצעות שיווק השטח לקבלנים את טיהור הקרקע ומי התהום שזוהמו בידי התעשייה הצבאית. הרצליה, הוד השרון ורמת השרון עתרו נגד ההחלטה לבית המשפט המחוזי בתל אביב. בדיון בעתירה, שהוגשה יחד עם ארגוני הסביבה,

נקבע שתוצג גרסה חדשה הנקראת "תוכנית הצל". לאחר מכן, אישרה הוועדה המשותפת את התוכנית עם תיקונים מעטים, שאינם משנים את היקף הבינוי או היקף השטחים. החלטה זו תוצג לבית המשפט ואז אמור להתחיל שלב התכנון המפורט.

לפי התוכנית המעודכנת, לאחר הבנייה יישאר כמחצית מכלל המתחם כשטח פתוח. "מדובר בין השאר בפארקים בשטח מאות דונמים – שבהם אפשר לשמר מקבצי עצים ושטחי בתה", ציין אורי מזור ממועד האדריכלים "מזור-פירשט אדריכלים ומתכנני ערים", שהכין את התוכנית עבור רשות מקרקעי ישראל.

"אדם טבע ודין" והחברה להגנת הטבע דרשו שטח גדול יותר לשימור ושמירת הרציפות של השטחים המוגנים. "תוכנית הצל" לא מבטיחה לדבריהם שימור מספק של הטבע והשטחים הפתוחים.

בתחילת החודש חלה התפתחות נוספת – תוכנית הבנייה הגדולה באפולוניה שבמערב הרצליה הוחזרה בידי בית המשפט העליון לדין בוועדות התכנון. השופטים קיבלו את עמדתם של ארגון אדם טבע ודין, עיריית הרצליה ותושבי הסביבה, כי הנתונים על היקף הזיהום באתר מחייבים שיקול דעת נוסף. להחלטה זו עשויה להיות השפעה גם על בדיקת הזיהום במתחם תע"ש השרון.

כמו מספר מדע בדיוני

פניתי למשרד הביטחון בבקשה לבקר במתחם הסגור. הפנו אותי לחברת "נצר השרון" (חברה ביטחונית ממשלתית, לשעבר התעשייה הצבאית בע"מ, שמתמחה בשיקום מתחמים, שבהם פועלים מפעלים ומתקנים ביטחוניים). חזרתי על בקשתי לסייר במתחם. יומיים לאחר מכן התקשר נציג החברה, הסביר שבעוד כמה ימים ישיב לפנייתי ובכל מקרה – על צלם מלווה אין מה לדבר. הודיתי לו ועוד באותו יום יצאתי לסיור פרטי סביב הגדר.

במשך כמה ימים הקפתי את מתחם תע"ש. הלכתי לאורך הגדר קטעים ארוכים ונסעתי קטעים אחרים. רציתי בעיקר להתבונן לתוכו, מעבר לגדר ולהבין מה אנחנו מפסידים. זו משימה מורכבת כיוון שהאתר הוא יעד מבוצר לכל דבר. גדר בגובה כשלושה מטרים, שעליה מוצמדים אמצעים שונים, חיישנים ומצלמות, מקיפה את המתחם. לא מצאתי בגדר המקיפה אפילו פירצה אחת שתקרא לי. איני יודע כמה ממצלמות המעקב עקבו אחר המסע, או בכלל הבחינו בי. איש לא בא לשוחח איתי. בנקודה אחת, ליד שער חצי פתוח בהרצליה, ליד רחוב ירושלים, הצצתי לתוך המתחם. רגע לאחר מכן צעדה לעברי חיילת במדים. נסוגתי לאחור ונופפתי בידי לשלום. הקפדתי לא לצלם, כיוון שעל הגדרות יש אינספור שלטים שמזהירים מפני פעולה כזו.

מתחם תע"ש. יער בולון משלנוצילום: תומר אפלבו

תחילה הלכתי צפונה לאורכו של רחוב הנצח ברמת השרון. הקטע הראשון הוא פארק שעשועים חדש, צמוד לגדר המתחם הסגור. מעבר לגדר ראיתי בעיקר המון עצי אקליפטוס גבוהים. זו התמונה שתחזור על עצמה במשך ארבעה ימים רצופים. אלפי עצי אקליפטוס צומחים במתחם תע"ש. הם נראים מצוין. גובהם עשרות מטרים. מלבדם ראיתי עצי חרוב, אלון, ברושים, דקלים והמון שיטה כחלחלה. פה ושם ראיתי מבנים. רוחבו של המתחם באזור זה כשני קילומטרים והאקליפטוסים חוסמים את שדה הראייה במרחק קצר מהגדר. אין לי בינתיים תשובה אם זה חורש אקליפטוסים דליל או יער אוסטרלי עבות.

מרחוב הנצח המשכתי לאורך הגדר צפונה לירמון, לשילוח ושוב לנצח. שורת הבתים המזרחית ביותר פונה ממש אל הגדר העבה. באזור זה יש וילות נאות עם חצרות מרווחות. לא נראה שקרבת אזור "איקס", או השמועות על זיהום הקרקע, מפריעות להם. הדבר שהכי בלט בעיני היא היכולת להתעלם. בגינה של כל וילה יש פרחים, דשא, טרמפולינה לילדים וכמה גמדי גינה. שני מטרים מזרחה משם יש גדר חשמלית, מתחם מבוצר שנראה כמו יעד צבאי ופטרולים של ניידות ביטחון. אף אחד לא תוהה איך זה ייתכן. אפשר להתרגל לכל.

מקצהו הצפוני של רחוב הנצח חציתי את הגבול להרצליה. תחילה צעדתי ברחוב יערה, שנהפך לפסח יפהר ואז התחברתי לדרך ירושלים הצמודה למתחם תע"ש. שם יש אזור שלם שנראה כלקוח הישר מספר מדע בדיוני, מין מרחב שאינו שייך לאיש, בין הגדר לבתי המגורים, עם דרך עפר נטושה, פסולת בניין וגדרות חלודות שנרמסו מזמן. פניתי מזרחה, לרחוב פנקס, לרחוב גיל ולרחוב ליל הגשרים. זו הגדר הצפונית של המתחם. בפינה הצפון מזרחית, בקצה ליל הגשרים, יש גן ציבורי נעים. ישבתי לנוח. גדר תע"ש פונה כאן בחדות דרומה ומולה יש משתלה יפה של עצי נוי ופרי. הגעתי למבוי סתום. אי אפשר ללכת הלאה.

ויתרתי ונסעתי במכונית דרומה בכביש 4 עד בית העלמין נווה הדר הוד השרון. זה חלק חריג מהוד השרון, שנמצא ממערב לכביש 4 (גשר ברחוב ז'בוטינסקי חוצה מעל האוטוסטודה). האזור נמצא למעשה בתוך מתחם תע"ש, אלא שסביב בית העלמין יש שטחים חקלאיים והגדר עוברת מעט מערבה יותר. צעדתי עד קבוצת ברושים בולטת וצמודה לגדר המתחם. על פי המפה שבידי אמור להיות שם בית קברות של חיילים טורקים. מצאתי בין הברושים רק 24 כוורות הומות דבורים. שבתי להוד השרון ונסעתי לשכונת מורשה שברמת השרון, שם צעדתי מבית הספר היסודי "אורנים", הצמוד למתחם המפעל לחומרי נפץ מזרחה. גם

כאן, הקרבה בין בית ספר למתחם סודי, סגור, שמפתח ומייצר חומרי נפץ, נראית לכולם סבבה. באותו יום נפלו כמה קילומטרים דרומה משם טילים שנורו מעזה.

עברתי ברחוב בית הלל ושבי ציון, פניתי לאיגרת תימן ועצרתי במבוי הסתום של סמטת המשי. זו תצפית מצוינת על מתחם תע"ש. הגדר מעט דלילה יותר ויער האקליפטוס נראה מכאן מצוין. אלא שזמן קצר לאחר מכן הבנתי שהתצפית הטובה ביותר נמצאת קצת הלאה – שלושה בתי מגורים חדשים לחלוטין ברחוב חטיבת אלכסנדרוני. מספרם 8, 10, 12. כל אחד מהם מתנשא לגובה 15 קומות והם ניצבים ממש צמוד לגדר המתחם. לרגע חשבתי לבקש מאחת האימהות הצעירות ששהו בגן הציבורי שתזמין אותי לתצפית מהקומה העליונה, אבל ויתרתי על הרעיון החברותי מדי. דמיינתי את מראה היער ממרומי המגדל והלכתי למכולת הסמוכה לקנות משקה צונן.

הלכתי צפונה לאורכו של רחוב הנצח ברמת השרון. הקטע הראשון הוא פארק שעשועים חדש, צמוד לגדר המתחם הסגור. מעבר לגדר ראיתי בעיקר המון עצי אקליפטוס גבוהים. זו התמונה שתחזור על עצמה במשך ארבעה ימים רצופים

פרופ' יורם טוב מאוניברסיטת תל אביב הוא אחד הזואולוגים הבולטים בישראל. הוא גר לא רחוק מהגדר של תע"ש ובאופן כמעט נבואי כתב לפני 26 שנים, יחד עם הבוטנאי פרופ' דן אייזיקוביץ, מאמר ב"הארץ" שבו הציעו השניים להקים פארק במקום מפעל הנשק.

"אני גר שם משנת 1974", הסביר לי בשבוע שעבר יורם טוב. "יום אחד ראיתי שעץ הדר ששתלתי בחצר מצמיח עלים מכורכמים. הסבירו לי שיש זיהום קרקע. אמרו שכל הפרטים סודיים. זמן קצר אחר כך השביתה רמת השרון את בארות המים המקומיות והתחברה לקווי 'מקורות'. העץ שרד ועדיין עומד. מאז בדקה חברה מקצועית את זיהום הקרקע. הזיהום נובע מחומרים ששימשו להכנת חומרי נפץ לטילים. תע"ש כרו במתחם בארות ושפכו לתוכם במשך שנים את החומרים המזהמים, חלקם נדיפים. שם הם שוכבים עד היום. הזיהום הגדול ביותר נמצא למיטב הבנתי בדופן הדרומי של המתחם, צמוד לבית ספר 'אורנים'. אבל הוא שוכב בקרקע, באופק מי התהום. כל עוד לא נוגעים בזה כנראה שאין בעיה. מי שיש לו מרתף מסתכן בכך שאדי החומרים יצטברו במרתפים. זו סכנה אמיתית."

בתים בקרבת מתחם תע"ש השרון. לאיש אסור להתקרב צילום: תומר אפל באום טילים מזהמים

""אלה חומרים בעייתיים מאוד אם רוצים לבנות שם שכונה. אם יקימו פארק זה פחות בעייתי. אנשים לא שוהים בפארק כל הזמן. החומרים בתוך הקרקע לא עולים לבד למעלה. הם מפעפעים אם מרטיבים את כל מה שמעליהם. אם עשרה סנטימטרים יהיו מכוסים בצמחייה הסיכון נמוך.

"עשו בעבר בדיקות היתכנות לסילוק הקרקע והגיעו למסקנה שאין שום אפשרות כספית או טכנית לפנות כזאת כמות של עפר. אין היתכנות לבנות שם שכונות בלי שיהיה זיהום, אבל כדאי לזכור שלא כל השטח מזהם בצורה אחידה. צריך למצוא אזור פחות מזהם בשטח העצום הזה. בעזרת המכירה שלו יממנו את המעבר של המפעל לנגב ואת הקמת הפארק. אין ספק שאסור לסכן את האנשים שיגורו שם. העובדה הבולטת היא שגם ראשי הערים לא רוצים את השטח הזה ועוד לא אמרנו כלום על השאלה איך ייצאו האנשים האלה בבוקר לעבודה. אין אפשרות להוסיף מכוניות מבלי שיהיה פקק אדיר. אין אפשרות לחבר את האזור ליציאה בצורה שלא תעמיס יותר על הכבישים העמוסים ממילא."

על השאלה מה יקום שם משיב עו"ד כספי בפשטות: "פארק עם יער ובו 70 אלף עצים. עם שימור השטח כולו כמתחם טבע, אולי תוכנן שמורה. זה יהיה כמו יער בן שמן, או יערות מנשה. גם לנו יהיה יער בולון, כמו בפר"ז."

השוואה מעניינת. יער בולון הוא פארק ציבורי בקצה המערבי של הרובע ה-16 בבירת צרפת. נפוליאון השלישי הקים אותו לפני 170 שנה. שטחו 8,500 דונם, קצת יותר גדול משטח מתחם תע"ש. גם שם פיתוי הנדל"ן היה גדול. השאלה עכשיו אם יש בישראל דמות מקבילה לנפוליאון השלישי. עד לרגע זה עדיין לא שמעתי מנציג "נצר השרון" לגבי ביקורי המתוכנן באתר.